

Закрилата на децата от насилие не е привилегия, а тяхно право и задължение на отговорните институции

Като експерти, организации и мрежи, работещи от дълги години по темата за насилието, изразяваме нашето **становище по повод на зачестилите случаи на деца, жертви на насилие**, които стават публично достояние. Силно сме обезпокоени **от продължаващите с години нерешени спешни въпроси, свързани със закрилата и правата на децата в България**, които тези случаи илюстрират за пореден път.

Всяко дете се нуждае от отговорен възрастен, за да израсне като самостоятелна и пълноценна личност. Редица изследвания показват, че насилието има негативен ефект върху детето. Стресът и насилието в ранното детство, включително negliжирането в семейството, могат да отключат трайни поведенчески проблеми за цял живот. Проучванията за развитието и функционирането на мозъка показват, че negliжирането, физическото и сексуалното насилие, на които малкото дете е изложено пряко или на които е свидетел, влияят върху развитието на мозъка и могат да причинят нарушения в неговата функционалност и структурна организация на личността. Последниците от тях в дългосрочен аспект са свързани с прояви на депресия, тревожност, хиперактивност или злоупотреба с наркотични вещества.¹ Ранната детска травма предизвиква появата на физически заболявания като диабет и сърдечна недостатъчност в зряла възраст. На глобално ниво е оценено, че икономическите загуби за обществото поради сексуално, физическо и психологическо насилие над деца са равни на от 3% до 8% от световния брутен вътрешен продукт.²

Насилието е сериозно нарушение на правата на детето. Ефективната закрила на детето срещу насилие е задължение на държавата и отговорните институции. Въпреки наличието на редица международни стандарти и национално законодателство³, което гарантира правото на децата и тяхната закрила от различните видове насилие, опитът от практиката на редица експерти и организации, работещи по темата показват, че то **не се прилага ефективно като липсва споделено разбиране за това какво представлява насилието, какви са последиците от него и как то може да бъде предотвратено.** Често за насилие се възприема само употребата на физическа сила и сексуалното насилие над деца като другите форми като телесно наказание, психично или емоционално насилие, както и negliжирането/пренебрегването от страна на родителите или полагащите грижа за детето, не се разпознават. Статистиката показва, че най-често децата стават жертви на насилие в семейната им среда и в голяма степен извършителите на насилието са родителите или хора, близки до детето, които имат редовен и неограничен контакт с него.

В България всяка година хиляди деца стават жертви на различни видове насилие, но държавата не им оказва адекватна подкрепа. От години алармираме за **нерешените системни проблеми на системата за закрила на детето**, които се отразяват върху децата и техните родители, които имат досег с нея. Сред въпросите, които открояваме като най-съществени, са **неработещият координационен механизъм за деца жертви на насилие, липсата на ясен стандарт за натовареност на специалистите, фокуса върху административната работа за сметка на социалната работа, липсата на изисквания за специализирано висше образование и професионални стандарти, качествена подготовка и последващи обучения, мониторинг, супервизия, адекватно заплащане и други.**

¹ Mustard J. and Young, M.E. Measuring Child Development to Leverage Early Child Development and Investment. In Young, M. and Richardson, J.L.(eds), Early Child Development: from Measurement to Action: A Priority for Growth and Equity. Washington DC, 2007, 47.

² <https://childhub.org/en/child-protection-multimedia-resources/cenata-i-posledstviyata-vrhu-ikonomikata-ot-nasilieto-nad-de-0>

³ Конвенция за правата на детето, Факултативните протоколи и Общите коментари към нея включително Общ коментар Общ коментар № 13 (2011) Правото на детето на свобода от всички форми на насилие, Стандарти на Съвета на Европа като Конвенция на Съвета на Европа за закрила на децата от сексуална експлоатация и сексуално насилие, европейски стандарти като Директива 2012/29/ЕС от 25 октомври 2012 година за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления; Закон за закрила на детето и Правилник за неговото прилагане, Семейен кодекс и др.

Смятаме, че конкретните случаи отново илюстрират **липсата на ясни протоколи/алгоритми с конкретни отговорности за междуинституционални действия и мулти-дисциплинарен подход при случаите на насилие**, които въпреки подкрепата от редица европейски проекти и добрите практики, апробирани в страната, остават пожелание. Координационният механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца жертви или в риск от насилие не е законово регламентиран и страните по него не могат да бъдат подведени под отговорност за забавяне или неадекватни действия в хода на прилагането. За пореден път сме свидетели как институциите разбират от медиите за конкретните случаи, въпреки че са имали информация, и никой не гарантира правата на децата. Недоумяваме как в Отчета на ДАЗД за изпълнение на целите за 2017 г. се отчита напълно постигната цел /100 %/ „Подобряване на координацията между институциите при сигнали за наличие на риск при деца“ и в същото време се залага отново като ключови цел и дейност за 2018 г.

Като конкретни примери за недобрата координация и липсата на споделена концепция и подход за работа, могат да бъдат посочени последният медийно отразен случай, който ясно показва липсата на комуникация между системите на образованието и закрилата, случая на отказ от сътрудничество между системите за закрила и правосъдие по отношение реформата в детското правосъдие, липсата на ефективно сътрудничество между здравна, образователна и социална система, провалът в нормативното и финансово регламентиране на интегрираните услуги като напр. Семейно-консултативен център, Център за майчино и детско здраве, Център за ранна интервенция, Център за психично здраве и др, за които бяха похарчени над 16 милиона лева от европейските структурни фондове и националния бюджет.

Не може да бъде решен и проблемът със **събирането и анализа на данните и липсата на цялостна и ефективна система от индикатори**, които да информират за реалното актуално състояние и да подпомагат изработването и оценката на политиките. В момента, информацията за децата, жертви на насилие, се събира с цел обслужване на работата на администрацията по различни показатели, което я прави разпокъсана, с недостатъчно данни за степента на въздействие, за рисковите фактори и свързаните с тях нагласи и социални норми. Прави впечатление и рязкото намаляване на подадените сигнали и отворени случаи по тях от отделите „Закрила на детето“ за 2017 г. спрямо предходни години. В сравнение с 2015 и 2016 г., когато подадените сигнали са приблизително 3700 и 3200, а отворените по тях случаи са съответно 957 за 2015 г. и 681 за 2016 г., то сигналите за 2017 г. са 1282, от които са открити 382 случая⁴. За сравнение, през 2007 г., са идентифицирани близо 4693 случая на насилие над деца, като от тях 3929 са били регистрирани⁵.

Считаме, че **превенцията на насилието над деца и тяхната ефективна закрила следва да са приоритети за отговорните институции и цялото ни общество**, по които да се работи системно и целенасочено като се:

- 1) разработи споделена между МТСП, МЗ, МОН и МП концепция за нормативното и финансово регламентиране на универсални и интегрирани услуги като напр. Семейно-консултативен център, Център за майчино и детско здраве, Център за ранна интервенция, Център за психично здраве и др.

Конкретното ни предложение е тези услуги да бъдат ясно дефинирани в новия Закон за социалните услуги, като предлагаме работната група да обсъди и неговото преименуване на **Закон за социалните и интегрираните услуги**.

- 2) **инвестира в професионалните стандарти/профили на компетентности на различните специалисти, работещи с деца** като учители, здравни специалисти, социални работници,

⁴ Официална информация предоставена от АСП на Национална мрежа за децата по ЗДОИ.

⁵ <https://www.unicef.bg/assets/PDFs/new/18.pdf>, стр. 17

полицаи, следователи, прокурори, адвокати и др., на база на които се разработят и програми за тяхното въвеждащо и продължаващо обучение, атестация, кариерно развитие, осигуряване на супервизия и т.н.

Предлагаме МТСП да разработи конкретна операция в рамките на оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, която да бъде представена за одобрение на Комитета по наблюдение до декември 2018 г. Редица организации, между които и ИСДП и Национална мрежа за децата са изпращали конкретни предложения, на които може да се стъпи за разработване на профилиите;

- 3) **развие ефективна информационна система и адекватни индикатори за установяване на инциденти и пренебрегване на деца, както и прилагане на превантивни програми и практики за предотвратяване и справяне с насилието.**

Настояваме ДАЗД, като специализиран орган към МС за координация и контрол по правата на децата, в сътрудничество с АСП, НСИ, МВР, МОН, МЗ, Прокуратура, Уницеф, НПО и експерти, да организира спешна среща по темата за информационната система и индикаторите, които се ползват за събиране и анализиране на случаите по насилие, както и преглед и обсъждане на приложението на Координационният механизъм за работа с деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция.

- 4) **разработи и приложи спешен краткосрочен план за решаване на проблемите в системата за закрила и дългосрочен такъв, който да е ориентиран към цялостна законодателна, институционална и административна реформа.** Това трябва да включва отделяне на социалното подпомагане от закрилата на детето, разделяне на функциите по управление и контрол, овластяване на общините и **законово регламентиране на ефективни механизми на координация и интегриран подход**, което ще доведе до по-добра съгласуваност на действията на отделните институции и професионалисти, работещи с деца.

Предлагаме на следващото заседание на НСЗД да бъде обсъдено как и в какъв формат ще се разработят както краткосрочния план със спешни мерки, така и дългосрочния, който трябва да отговори на системните и нерешени с години проблеми.

- 5) **развият вътрешноорганизационни политики и процедури за осигуряване на закрила на детето** от злоупотреби от страна на връстници и възрастни във всички институции и организации (включително образователни), работещи с деца, които предвиждат и гарантират прилагането на адекватни механизми за подбор на персонал и доброволци, обучение, подкрепа и супервизия, процедури за идентифициране и оценка на риска и реагиране при информация за насилие над дете и др.

Гражданските организации, работещи с деца и семейства, разполагат с експертен капацитет и опит от въвеждането на такива политики и процедури в различни институции като детски градини, училища, организации и др. , които са споделяли с МОН и ДАЗД и са готови да окажат допълнителна подкрепа и съдействие.

- 6) **направят предложения за промени в НПК с оглед ефективно въвеждане на изискванията на Директива 2012/29/ЕС включително за изготвяне на индивидуална оценка на пострадалите деца** и протоколи за местно междуинституционално взаимодействие като гарант за най-добрия интерес на детето.

Като първа стъпка предлагаме **МП да възложи изготвянето на външен и независим анализ на начина, по който през 2017 г. бе направен опит да се транспонира Директивата**, дали това е направено ефективно и как промените се прилагат на практика.

- 7) Планират и осъществяват **кампании за промяна на обществените нагласи** и изграждане на нулева толерантност към насилието.

УНИЦЕФ – България е в процес на провеждане на национално представително проучване с над 4 000 респонденти (родители, деца и експерти) за познанията, възприятията и нагласите към насилието над деца в различните му форми и към сигнализирането му. Очаква се резултатите от него да са готови до есента на 2018 г. В страната текат и други инициативи за проучване на нагласите към правото на защита от телесно наказание и формиране на мнението на ключови фигури, които влияят върху процесите на взимане на решения.

Предлагаме след обявяване на резултатите от конкретните проучвания, МТСП и ДАЗД да координират планирането на национална кампания срещу насилието над деца, която да е насочена към повишаване на обществената информираност за различните видове насилие и за това къде хората могат да сигнализират и да потърсят помощ.

Това становище изразява нашето мнение като граждани, професионалисти и родители, които търсят и ще търсят път за защита на децата, в ситуация, когато дори в мирно време, техните права грубо се нарушават. Потвърждаваме готовността ни да допринасяме активно на база на експертизата и опита ни като се водим и отстояваме най-добрия интерес на децата.

Списък на организации, подкрепили становището:

Асоциация на българските акушерки
Асоциация „Родители“
Българска асоциация по семейно планиране
Български център по нестопанско право
Женско сдружение "Екатерина Каравелова"
Институт по социални дейности и практики
Каритас Русе
Клуб на нестопанските организации
Наградата (Международната награда на херцога на Единбург)
Национална асоциация на ресурсните учители (НАРУ)
Националната мрежа на здравните медиатори
НЧ " Бъдеще сега 2006"
Международна социална служба – България
Сдружение "Асоциация НАЯ"
Сдружение за български семейни ценности, традиция и култура „Българче“
Сдружение "Верният настойник"
Сдружение „Гаврош“
Сдружение „Еквилибриум“
Сдружение „Екомисия 21 век“
Сдружение „Дете и пространство“
Сдружение "Деца и юноши"
Сдружение „ЕС-О-ЕС жени и деца преживяли насилие“
Сдружение "ЖАНЕТА"
Сдружение “Знание” Ловеч
"СИР - Кърджали решава"
Сдружение ИМКА
Сдружение ЛАРГО
Сдружение "Организация Дром"
Сдружение "Социален диалог 2001"

Сдружение СПОК
Сдружение „Съучастие“
Сдружение „SOS Детски селища България“
Сдружение „Нов път“
Сдружение за педагогическа и социална помощ за деца ФИЦЕ-България
Сдружение „Ре-Акт“
Сдружение „Ромска академия за култура и образование“
Сдружение „Център Динамика“
Сдружение "УСМИВКА"
Сдружение „Шанс и закрила“
СНЦ "Бъдеще за децата"
СНЦ "Заедно за по-добро бъдеще - Средец"
СНЦ "Феникс-Разград"
Театър "Цвете"
Фонд ИГА
Фондация "Агапедия България"
Фондация "Асоциация Анимус"
Фондация „Благотворител“
Фондация „Детски книги“
Фондация „Дечица“
Фондация „ДОИТ“
Фондация "Джендър алтернативи"
Фондация „За децата в риск по света“
Фондация „За Нашите Децата“
Фондация „ЗПМ“
Фондация „Карин дом“
Фондация "Конкордия България"
Фондация „Лале“
Фондация „М И М ФИЗИО“
Фондация "Надежда за малките"
Фондация "Приложни изследвания и комуникации"
Фондация "П.У.Л.С."
Фондация „Темпо“
Фондация "Цветан Цанов"
Фондация „Център Надя“
Център „Амалипе“
Център за приобщаващо образование
УН при ОУ"Христо Ботев"

27 февруари 2018 г.